

ՀԱՐԱՐ ԱՐԻՒ

ՔԱՂԱՎԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

Մասնա լրացիւմ 5 անգամ կը հրատարակուի շաբաթը . 4 Օրաբերք եւ 1 Շաբաթաբերք :

Տարեկան գինն . 4 Պոլսոյ համար 180
 „ Փարսաց „ 10 Մեկ
 Կեդանայ գինն 4 Պոլսոյ „ 90 Արլ
 „ Փարսաց „ 5 Մեկ

Եւրոպայի բոլոր գիւծ
 Չարաբերք 60 Փրյ.
 Օրաբերք 20 „

Կարգաւորութեան մասին ծախսերը կը կատարուի Երևան քաղաքի քաղաքապետի մոտ :
 Մանուգեանց ատոյ ձեռնարկի համար 2 դր :
 Կարգաւորութեան մասին կամ որ եւ իցէ գրուի ինչ Երևան քաղաքի քաղաքապետի մոտ :
 Եւ համար ծախսերը ալ կը կատարուի քաղաքապետի մոտ :

ՔԱՂԱՎԱԿԱՆ

Քաղաքական խնդիրը երկու կողմից քննարկուած էր համաձայնութեամբը լինելու մասին : Բայց հետո էն ուրիշ համաձայնութիւն մը կայ որ դործին կը ընդհանրուի արդիւնքը ըլլալու կասկած կրնայ տալ, այն է Քաղաքացի խորհրդարանին համաձայնութիւնը, որ ինչէ չարուի, այն ատեն պաշտօնեայր հրատարական տարու պիտի հարկադրին, եւ խնդիրն առաւել պիտի երկարուի : Քաղաքացի կասկածանայ պատճառն իրենց երկրին վրայ Վարդէն կայսեր ընծայուած փառասիրական նպատակներն են, բայց կերեւի որ կայսրն իր հորեղբոր քաղաքականութիւնը վաղուց ի բաց թողուցած է, այնպէս որ Քաղաքացի պաշտօնեայր գրուի Պ. Ֆրէր - Օրպան բարբառին զարմացեր է եղեր անտեսելով որ կայսրն իր պաշտօնեայրներէն Պ. Տը Լալաբէն էր : Պ. Ռուէէն անտեսել հաշտուած է : Կայսրը յայտարարութիւն ըրեր է եղեր թէ իր անկեղծ դիտարարութիւնն է երկու կողման պատուաւոր համաձայնութեամբ մը եւ կարելի եղածին չափ շտապով վերջանել իր կասկածարարութեան ձեռնարկած գործը : Թէ Քաղաքացի երկաթուղիներուն Վարդիոյ Վրեմտեան ընկերութեան ձեռք բանելուն համար գրուած պայմանը մեկը ինչ կը թողու, եւ ալ չի պահանջեր որ պէլ ճիւղական երկաթուղիներուն յիշեալ ընկերութեան վրաստուի կամ անոր ձեռքը գրու մնայր վաւերանայ, Վարդիական կասկածարարութիւնը հետեւեալ երկու պայմաններով գոչ կը ըլլայ եղեր, այն է նախ պէլ ճիւղական երկաթուղեաց սակագինը զեղչելով Վարդիոյ Վրեմտեան ընկերութեան սակագիններուն յարմարեցնել, երկրորդ Ստրաղաղուրիէն Սոթերտամ օրն երկու ուղղակի երկաթուղի բանեցնելու արտօնութիւն տալ զազդեացի պաշտօնատարներու եւ ոստիկանութեան միջոցաւ :

Վարդիոյ մէջ հարաբերակց եւ կասկածարարութեան ուղղութիւնն Օրբէնաղի ժողովին ընդհանուր ընտրութեանց վրայ դարձած է, որ մայիս 23ին պիտի սկսին : Բնդիմադիր մասն իր կողմն աւելի զօրացնելու կաշխատի կասկածարարութիւնն ալ բնականաբար մեծադոյն մասը միշտ իր կողմն ունենալու ջանալով, երկու կողմանէ ստուարիկ պիտի մրցին յարկմանակը տանելու համար : Կասկածարարութիւնը գաւառապետներուն հրահանգ տուած է, որ պաշտօնական ընտրելիներն առաջ տանելու աշխատին : Ըստերը կը պնդեն թէ կայսեր քաղաքականութիւնն ընտրութեանց կատարուելէն ետեւ պիտի յայտնուի :

Կասկած մէջ յեղափոխութիւնը

Վարդիոյ Վարդիոյ խնդիրը, Միւրանի կողմը քաղաքացի : Մասնաճիւղ Օրբէնաղի մէջ Կասկածարարութեան խնդիրը նախ ինչու վրայ էր : Բայց իտալական կասկածարարութիւնը լեւել կը հսկէր : Օրբէնաղի կասկածարարութեան խնդիրը 18ին պիտի հանուէր, դաւադիրներուն զէնքեր եւ ուսմբեր պիտի բաժնուէին, եւ նոյն խիզղնուորաց մէջ ալ օժանդակներ զըտնուած էին : Վարդաբարբառութիւնն Վարդիոյ միջոցը դաւադրաց գըլխաւոր կը դրոններէն մէկը դառաւ, ուրիշ Վարդիական Սիւրբիւրներ եւ Օրբիսի ուսմբեր, դաւադրաց ճըրդարիներ եւ ուրիշ կարեւոր թուղթեր ելան, նշաններով գրուած : Տանը տէրերը ներք չըլլալով, կարծուեցաւ որ ոստիկանութեան քննութիւններէն վախճալով ուրիշ տեղ ժողովակ կազմեր են : Վարդիէն փողոցին մէջ ալ ուրիշ դաւադրական կեդրոն մը գտնուեցաւ, եւ բազմաթիւ դաւադիրներ ձերբակալ եղան, որոցմէ երեքը կը զոհ անուներով գետ նոր Միւրան հասած էին հարաւային Իտալիայէն : Եւ մարդաց թով մեծագումար ստակ գտնուեցին, որ իրենց արտաքին երեւոյթին չէր յարմարեր, եւ մէկը զինքը ձերբակալ ընելու գաղտը պահպանուելու համար մեկուն հարկական ֆրանք տարով ըսեր է թէ յեղափոխութիւնը արտաքին պիտի ըլլար : Բայց Վարդիական գլխաւորներէն մարդ չկայ եղեր դաւադրութեան մէջ որոյ ճիւղերն ուրիշ քաղաքներու մէջ ալ տարածուած են : Օրբայ մէջ ալ քննութիւններ ըլլալով, շատ մը ստորին կարգի հրամանատար բանտարկուեցին : Կարտան անուշով Վարդիաներու բարեկամ է եղեր, ոստիկանութեան կողմանէ բռնուեցին : Օրբայցերկոյ կասկածարարութիւնը Կասկածարարութեան խնդիրն օր Մասնաճիւղի հրահանգ որ Վարդիոյ հետեւաց, եւ առ այժմ դաւադրութեան առաջն անուամ կերեւի :

Ս. Վարդը դաւադրական սուխներուն շնորհիւ ապահովուեցա իր գահը բազմած է, եւ եկեղեցական անտեսով աւարտութիւններով կը զբաղուի : Իր քահանայ ձեռնարարութեան յիմնական պարեգարձին աւելի, կաթիլիկ վեհապետներէն ի գտնու պարագաններէն ալ շնորհաւորութեան նամակներ առնելով իր վերադարձը որովն մեծ միջոց արարութիւն մ'եղաւ : միջոց արարութիւն մը որ մօտերս այլայլելու վախ չտար, մանաւանդ որ Պ. Տը Լալաբէն ալ նորէն յայտարարութիւն ըրաւ թէ միջոցն որ Ս. Վարդի կասկածարարութեան ապահով վեհապետ մէջ չգրուի, Վարդիա իր զօրքը չառմէն ետ չպիտի ստանի : Վարդիա սակաւին Կասկածարարութեան վրայ վտանգաւոր

Թիւն չունի . հետեւեալ քաղաքները սակաւին անտեսման կերպիւ պատրաստ երկիրները պիտի մնան :

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐՆԵՐ

Վարդաբարբառ օրը Օրբայ . Մուլթանը Վ. Գուռն երթալով, Վերտութեան խորհրդոյ եւ Վրդարութեան բարձրագոյն ատենին անդամաց եւ տէրութեան նախարարաց եւ բարձրատիճան պաշտօնատարաց 'ապիւ Մեծ Կարգաբոյն կարգացած տեղեկաղիքը մտիկ ըրաւ, ուր մէկ տարուան մէջ Վերտութեան խորհրդին ըրած բարեկարգութիւններն եւ տէրութեան վեհապետ նկարագրուած էր :

Օրբայ . Մուլթանը յիշեալ տեղեկաղիքը մտիկ ընելէ ետեւ հետեւեալ գեղեցիկ ատենախօսութիւնն ըրաւ, որ սահմանադրական վեհապետներու բերնէն ելած ատենախօսութիւններն իսկ կը գերազանցէ : Եւստ ատենախօսութիւնն ալ անցեալ տարուանին պէս ցոյց կուտայ թէ մեր Օրբայ . Վ. Կարգաբոյն ինչ աստիճան հայրական հոգածութիւն եւ փոյթ ունի՝ առանց ազդի եւ կրօնի խորութեան իր ամեն կարգի ժողովրդոց զարգացման եւ բարօրութեան մասին : Տէրութեան պաշտօնատարներուն եւ ժողովուրդին կը մնայ վեհապետին քաղաքակրթական կամքն արդիւնաւորել, եւ հասարակաց բարեոյն համար ի մի սիրաւ եւ հոգի աշխատել :

Վարդաբարբառ կայսերական ճառին թարգմանութիւնը :

« Կարգաւորութեան տեղեկաղիքն կը տեսնուի որ անցեալ տարուայ մէջ վերջական բարեկարգութեան, յառաջադիմութեան, հասարակային կրթութեան եւ հարստութեան շարգացման, դատաստանմանց եւ խորհրդոց վերաբերումն վերաբերեալ շատ մը օրէնքներ եւ կանոններ ալ գրուեցան : Կասկածարարութեան օր անց ամեն մէկն բառարձանոյն գործադրութիւն, եւ մէկ կողմէն փորձով տեսնուած թերութիւնները լցուին եւ պակասութիւններն ուղղուին, միւս կողմէն ալ օգտակար եւ հարկաւոր տեսնուած օրէնքներն ու կանոնները խորհուրդով գրուին, շնորհիւն Կասկածարարութեան վեհապետին մէջ մեր երկիրն ու հոգատակները ճոխութեան եւ քաղաքակրթութեան գերադոյն աստիճանը կրնան հասնել, եւ մեր տէրութեան փառքն ու պարծանքն օր քան զօր բարձրացնել : Վերտութեան խորհրդոյ կազմութիւնը, որ մի միջոցն այս բարեոյն նպատակին համար էր, գոհութեան առիթ մ'եղաւ մեզ, քանզի հաւաքապէս իրեն յանձնուած այս մեծ գործն եւ բարձր պաշտօնը հաւելցաւ, եւ ներկայ պտուղներովն ապագայ ջանից եւ արդեանց ալ երաշխաստութիւն մը տուաւ :

« Կայսերական մէջ մեր կայսերական կասկածարարութեան համար մեծ յաջողութիւն մ'եղաւ իր իրաւանց ամենայն ուրեք ճանչուելն, եւ մեր բարեկամ ու դաշնակից մեծ տէրութեանց կողմանէ այս մասին համոզման եւ համակրական ջանքեր ցոյց տրուելու : Եւստ ալ դաշնագրութիւններն եւ ազդեաց իրաւունքը կատարելագոյն յարգելու, եւ թէ՛ մեր, թէ՛ ուրիշ տէրութեանց եւ ազդեաց լարբարութեան ու անդորրութեան հիմն եղող ընդհանուր խաղաղութիւնն անխախտ պահելու մասին մեզ ինչպէս ջանքն ու շախմատութիւնն ի գործ դրած ըլլալուստ արդիւնքն է :

« Հաստատագրուած օրոյցն ենք այստեղ հետեւ ալ մեր արդար իրաւունքը լինելն եւ անխնայ պաշտօնակալ կատարելագոյն ջանադիր ըլլալ, եւ բարեկամ տէրութեանց հետ կըրուած դաշնագրութեանց եւ բարեբաղդարար մէջընդմիջ գտնուած բարեկամական յարաբերութեանց յարատեւութեան ու զարգացման մեծ վտանգ աշխատել : Հետեւեալ տարակոյն չկայ որ մեր արտաքին բարեկամական յարաբերութիւններն ամեն կողման իրաւանցն ու պատուոյն եւ քաղաքակրթութեան պահանջանց համեմատ եւս քան զեւս պիտի հաստատուին ու ամրագործուին :

« Կասկածարարութեան Կասկածարարութեան մէկն ալ, քանի մը հանրածանօթ պատճառներով իրիտի մեծ կողմն մէջ ժողովուրդը իր խորհրդովն օր քան զօր կողմն եւ բարեկամութեան կատարելագոյն ու խաղաղութեան մէջ գտնուելն է : Եւստ երկրանիկ վախճանին համար թէ՛ մեր կայսերական զօրաց թէ՛ պաշտօնատարաց եւ թէ՛ կողմն հնազանդութեան կողմն : Կասկածարարութեան անտեսման ճառարարութիւններ եւ անտեսութեան ջանքեր եղան, որոց համար սրտանց շնորհակալ եմ : Աստի կըրիկն կը պատուելեմ որ Վրդայն տրամադրել եղած ճոխութիւնն արդիւնաւորելու եւ համայն բնակչոց վեհապետութեան անդորրութեանը եւ անտես անձանց ու ընկոյ պահանջութեանը համար տրուած կանոնագրութեան միջոց վերջին կէտքն առանց զանցառութեան գործադրուելուն ամեն կողմանէ փոյթ եւ ինամբ տարուի :

« Կասկածարարութեան ամեն ժամանակ եւ մանաւանդ մեր գտնուած դարուն եւ ժամանակին մէջ քաղաքակրթութեան ու ճոխութեան չափն եւ զօրութեան ու կարողութեան միջոցն երկրական վարկին հաստատուն ու զարգացած ըլլալն է : Եւստ մասին ալ մեզի գոհութիւն պատճառելիք օգտակար արդիւնքներ կը տեսնուին : Վերտութեան վարկին հասած ներկայ աստիճանէն կը տեսնուի, որ քանի մը քաւի օգտաւորութեանով ստիկ արտաճ

զանուած վիճակին հետ բազմ ասերով մեծ ստորերթում թիւն մը կայ դէպ ՚ի բաւագոյն կողմը: Այս ալ եկամտից հաւաքման ու գործածութեան, հաշուակալութեան, մեր յանձն առած պայմանաց անկեղծօրէն կատարման, եւ ելլոյ ալ բարձր անտեսութեան պայմանքն առանց օգտի եւ հարկաւորութեան չմտնելու մասին ՚ի գործ գրած բարեկարգութեանց, եւ երկրագործութեան ու վաճառականութեան զարգացմանը եկամտից բնականօրէն աւելնալուն հետեւանքն է: Այսին անպատճառ պէտք է որ այս ճանքուն մէջ յոտ աջակցելու համար անուշադ ջանք եւ աշխատութիւն ըլլայ եւ երբեմնից հաշուեցոյցներն ալ ժամ առ ժամ հրատարակուին:

« Զարկ չէ ըսել որ ինչպէս ամեն անհատներու՝ նոյնպէս ալ ամեն երկրի եւ տէրութեանց համար ո՛րչափ որ քաղաքակրթութիւնն առաջ երթայ, ա՛նչպիսի ալ պէտքերն ՚ի միտման կաճին: Առանց չարազանցութեան կրնայ ըստել որ ամէկ քան երեսուն եւ դուրսէն ասան սարի առաջ տէրութեան մը հարկաւոր եղած ցամաքային եւ ծովային զօրութեան բաւականացած ծախքն այժմեան ծախքին մէկ տասնորորդին հազիւ կը բաւէ: Առանց եւ գիտութեանց ծաւալումն ու յաճախակիութիւնը՝ թէ՛ դիմաց եւ պատեհազանքն ու գործեաց եւ թէ՛ ուրիշ բաներու մէջ անհամար դիւտեր ըրին: Բարեկարգ վիճակի մէջ գրտնաւոր եւ ՚ի պահանջել հարկին իր իրաւունքը պաշտպանել ու զոգ տէրութեաներն՝ իրենց վիճակին եւ կարողութեան համեմատ այս նորահար գիւտերը ձեռք բերելու կարողութիւն ունին: Հետեւաբար տէրութեանց ծախքը հին վիճակին նկատմամբ անհամեմատ կերպիւ աճած է: Բայց քաղաքակրթութեան օգտակար արդիւնքներուն մէկն ալ այն է, որ տուրք վճարող ժողովրդեան հարատուութիւնն ալ աներկ թիւրի կը լցուի, եւ երբեմն ալ վարկի դիմել հարկ կը ըլլայ: « Բակէ կրնանք եղբարեացնել որ բարեկարգութիւնն ու յառաջդիմուն-

թիւնը՝ տէրութիւն մը կազմող տարրերաց ամեն մասերուն հաստատարութեան զարգացմանը, այսինքն երկուսուսու վարկը ժողովրդին հարատուութեան, ժողովրդին հարատուութիւնն ալ երկրագործութեան վաճառականութեան եւ ճարտարութեան ընդարձակութեան, ասանք ալ ուսմանց եւ գիտութեանց ծաւալումն, ինչպէս նաեւ գործերու եւ հարգողակցութեանց գիւտնաբերումը, գիւտութիւնն ալ երկրակալութեանց եւ ուրիշ ճամբայներու աւելնալուն, գոյացեալ ընչից օգտակարապէս գործածուելուն, եւ հասարակաց իրաւունքը գաղտնաստանաց մէջ կուտարեւապէս աշխատելուն վրայ կրկայանան:

« Երբ վիճակին ծանօթութիւնն ունեցող ամեն արդարասէր անձինք կը խոստովանին որ այս նպատակին հասնելու համար կայանքական կառավարութիւնը շատ ճանկայ առած է: Բայց ներկայ յառաջդիմութիւնը պէտք է որ զմեզ մեր հասած կեանքի վրայ թուր, այլ պէտքեր որ քաղաքը ըլլայ մեզ նորանոր յատկաբար թիւնները: Առանց նայելու թէ ո՛րչափ ճանկայ առած ենք, պէտք է որ մեր հայեացքը չզրպտենք այն ճանքին՝ որ մանկ կուզենք, եւ շարունակ յառաջանալու աշխատինք մինչեւ որ քաղաքակրթութեան ազգաց աստիճանը հասնինք, որոյ արդիւնքն ամեն բաներու մէջ կը տեսնենք: «

« Այս խորհրդածութեանց եւ սկզբնայն նկատմամբ կարծիքով որ թէ՛ բոլոր Անտառական խորհուրդն հաւաքապէս, եւ թէ՛ տէրութեան ամեն պաշտօնատարներն, առանց ազգի եւ կրօնի խարութեան, իրենք զիրենք մէկ հայրենիքի մը զաւակներ եւ մէկ մարմնոյ մ՝ անդամներ գիտնալով՝ անկեղծօրէն եւ համաձայնութեամբ աշխատին, եւ երբոր ՚Աշխատնամութեան շնորհիւ այս տարին լրանալէն ետեւ նորին այսպէս գումարութիւնք, քիչ մ՝ առաջ յիշած կարելոր կէտերու գործարարութիւնը տեսնուի, եւ մեր նպատակին հասնելու միջոց համարուած ուրիշ նոր եւ օգտակար օ-

րէնքներ ալ հաստատուին ու արդիւնք տալ սկսին:

« Այս քանզի կենաց ընչից եւ պատուոյ անբաւարարութեան բազմապատկան չափ կատարեալ ըլլալը, եւ այս նկատմամբ ամեն անհատի՛ իր կրատունքին վրայ ապահով վաճառականութեան եւ ապրուստի միջոցներն ընդարձակելու աշխատելը, ասոնց բընական երաշխաւորն երբ գաղտնաստանական աստեաններուն կատարեալ բարեկարգութեանց եւ բաւագոյն վիճակին միայն կարեալ է, օգտակար կը ըլլայ որ հասարակաց իրաւունքն ու գործունէութիւններն ապահովող օրինական սկզբունքները գաղտնաստանային համաձայն մասնաւոր օրինադրքի մը մէջ անխօսուելով ստեղծուին: Եւ գաղտնաց ձեռքը արտին: Հասարակաց եւ մասնաւոր կերպիւ կրկին կրկին կը պատուիրեն որ այս օրինադրքն ՚ի գրութեան ներքեւ, եւ թէ՛ կրօնական աստեանները (Վեհաքիմի Երկրի) եւ թէ՛ գաղտնաստանական ժողովները բարեկարգելու եւ վերանորոգելու, եւ կրօնական ու քաղաքային օրէնքներն անթերի գործարարելու ամենամեծ հոգ եւ խնամք տարուի:

« Այսպէս, ինչպէս անցեալ տարի այսպիսի առթիւ մը մէջ ծանուցի, մեր կայսերական տէրութեան բոլոր հպատակներուն անխափ կերպիւ բարօրութեան ու անդորրութիւնը, եւ մեր հայրենեաց եւս քան զեւս բարգաւաճութիւնն իմ բոլոր բազմամասց ստարկայ եղած է: Այս պահանջեմքը իրաքանիւնքն իր պատուց եւ կարողութեան աստիճանին մէջ այս բազմանքիս կատարման ջանք եւ փոյթ ունենայ: »

Հասարակային շինութեանց պաշտօնեաց Ա սեմ. հալութեան վաշտն չուրքարթի օրը (Պոստ. Առլթմանին ներկայանալու պատիւ ունեցաւ:

Վորին կայսերական վեհախորհուրդը իր պաշտօնեային խիստ սիրաւոր կերպիւ ընդունելով՝ մէկ ժամէն աւելի մանրամասն խօսակցութեան մը-

տաւ անոր հետ (Պոստ. Առլթմանին ներկայ) որք աւտարիական գիծերուն հետ սխալ միանան, եւ իր բարձր գոհութիւնը յայտնեց հալութեան վաշտնիս տուած բացատրութեանց վրայ:

(Պոստ. Առլթմանը խօսարարութեամբ բանտարկեալ Արիւստոյ յանցանքները ազատութիւն հնորեց:

Յունաստանի դեսպան Պ. Պանկապէ այսօր (Պոստ. Առլթմանին ներկայանալու պատիւ պատի ունենայ:

Բ. Գրան քալ Արիւստոյ գործակատար կարգուած Պ. Տէֆիլէ՛մ Վըրուիչ Նինգարթի օրը մայրաքաղաքս հասաւ:

Աս թիւրքի կը ծանուցանէ թէ կայսերական կատարութիւնն ընդհանուր պարտուց տարին հարկին մէկը գնելով բաժնաւոր համար նոր փոխառութեան չարտի դիմէ, այլ որոշած է ինչպէս թիւններ ընել՝ կանոնաւոր գործաց եւ Վեհաքիմներուն մէկ մասը ամերեկով, որք արդէն իրենց գաւառները կը զրկուին:

Աս թիւրքի կը գրէ թէ (Պոստ. Առլթմանը 10,000 լիրա պարգեւ շնորհեց է կայսերական պալատին Պաշտօնակալ Վեհաքիմ վաշտնի, որ Վեհաքիմ գաղտնէր՝ Վորին վեհախորհուրդին կողմէն փոխարքային գրտաւոր հարկերը շնորհատրելու:

Վարկ 6 ին կերակի օրը մայրաքաղաքի մէջ պատահած երկրաշարժը Վըրուիչ գաղտնէ կողմէն մէջ առաւել զգալի ըլլալով բնակիչները սարսափեցուցեր է, մնաւանք որ 1863ին Հոգոս կղզին աւերող մեծ գետնաշարժը մի եւ նոյն օրն ու Արիւստոյ պատահեցաւ: Բայց բարեբաղդարար Հոգոսի եւ ուրիշ կղզեաց մէջ փրատ չէ տուեր, բայց ՚ի Սիւնի կղզիէն, ուր ութուսն չափ առն փրեր, ու թ հոգի մեռեր, յիսուն

ԲԱՆՈՒՄԻՆԻՍՏ

Պոստ. Առլթմանին ներկայանալու պատիւ ունեցաւ: Վորին կայսերական վեհախորհուրդը իր պաշտօնեային խիստ սիրաւոր կերպիւ ընդունելով՝ մէկ ժամէն աւելի մանրամասն խօսակցութեան մը-

անդակներու զօղանջներն օրը կը թնդացներ. կարծես թէ գանդակահարք աներեւոյթ զօրութեան մը խրախուսեալ չին յողներն ա՛նչ, միթէ արտաքոյ կարգի եկեղեցական հանդէս մը կայ ՚ըսելով՝ Արտաւազդ գաւազանին վրայ կը թնամ իւր խոնարհ բնակարանը կը ձգէ եւ դէպ ՚ի եկեղեցին կուզէ իր քայլերը: Վրդէն եկեղեցոյն դռները բացուած էին. հետեւէն ոսկեծամուկ եւ սեւաթոյր հանդերձներով խուսն բազմութիւն մը ծանրաբայ ընթացքով կը յառաջանար: Այսին անգամ կարծեցի թէ քահանայք եւ ժողովուրդը ՚ի թափուր կեանքն այս օրերուս շրատանջութեանց ազատութեան համար պահօք եւ աղթիւք երկնից գթութիւնը ինդրելու: Բայց չէ՛, մեծատան մը թաղման հանդէսն է: Վրքայութեան դռները բռնաբարելու համար առջեւէն սուրերով զինուորք կերթան: Ապաւորք, երգիչք, սարկաւազուք, քահանայք, ջութա ջութա քաղցրուածայն երգերով զուարթ դէմքով յառաջ կը խնայան. մէկ ձեռքով

կարծես թէ իրենց գօտիին մէջ քանկ մը կը սեղմէին, իսկ միւս ձեռքով պարարտ մեղրամոմ մը կը կշռէին: Այսին շքերթութիւն . . . արձաթեայ դադարի մը մէջ անդոյ զիակ մը փակուած . . . Սիւնի Վ. թմ. անուն անձն է, որուն ա ՚իւ քանի մը օր առաջ քահանայն եւ աշխարհականը ծուր կը կրկնէին . . . Վհատակի Վրիստոսի անկողնիստէր պաշտօնեայն դամբանակար կակի: Օարմանալի բան, այս մտութիւնութեանց տէր եւ օրինակ է եղեր . . . Վյս ինչ տարին ժողովրդեան սովամահ կորուած ժամանակը՝ տանէն քան ըրած շահը հասարակաց օգտին համար է եղեր . . .

Սինդրեւ Արտաւազդ խոր մտածութեանց մէջ ընկղմած՝ եկեղեցոյն մէկ անկիւնը գըլըլը մարմարեան սիւնի մը կը թնամ կը կենար, յանկարծ շնչիւնէն մը արթնցաւ: Երգողնուազները գաղթած, մոմերը մարած, բազմամարդ եկեղեցին անպաշտ գարձած էր: Վհա ձայնը կը մերձենայ. քահանայ մը, քանի որ երգիչք արտօնօք եւ խոժան դէմքով ներս կը մտնեն ձեռքերնին վառոյժ մեղրամոմեր բռնած, անոք գաղաղ մը գեղին կը ձգեն. հազիւ քանի մը պատուած զգեստներով մարդիկ ննչեցեցն ընկերացած էին: Արծես թէ կէս քունի մէջ գիտնալու երգ մը կը մնա պին. յետոյ ննջեցեցն վրայ քանի մը կա-

թիւ ջուր սրկելով վախան, Վյս երկու ննջեցեացք յախտեանական մառախլապատ աշխարհներու մէջ այլոց նման աներեւութացան . . . ՚ի յիշատակ հարուստ մեծատան՝ օգերու մէջ բարձրացած հոյակապ եւ շքեղ շիրմէն մղան մը հետեւ աղքատ Վ աղբոր դեանի հաստար եղած դերեղմանն ալ կը գտնուի: Հազիւ քանի մը տարի զիշատիւ թռչունք ողբաձայն կարկաչելով գերեզմանին վրայ կանգնուած անտաշ վայրտէ խաչին վրայ կը հանդիսն, եւ յետոյ այն ալ անձրեաց եւ տօթոյն նախատանաց չհամբերելով կը քայլայի . . . Բայց մարդուս հոգին անմահ է:

Արտաքոյ կարգի յանդգնութիւն մը պէտք է որինքնքըքը փութեանական կողեր համար՝ «Տիկին Սոնորօի» անդրբով եւ կծու քննադատը՝ ուսումնական բաւն ուսումնասիրին հետ տակաւն շիրթած ըլլայ: Վըր միջնագարեան նամակին մէջ գաղղիական հեղինակներու բոլոր սօմաններն անկրօն եւ վալրափոս կանուանէ: Վրգոյ քննադատը կրօնի անտրժան պաշտօնէից ոճրգործութեանց դէմ խօսողն անկրօն հոշակելով կրօնը կը կրակահանայ հետ կը շիրթէ: Վթէ կը կրկին պակտութեանց դէմ բոլորողներն անկրօն համարուէին, ամեն լուսաւորեալ անձինք գաղտնաբարութեան արժանի կը ըլլային: Թէ որ Աթմէն ին մը: Արթթօր շիրկօ մը, Վըր քանդոր Տիւ մայ մը վայրափօս են, մեր ուսում

նական ազգասէրը իր ոսկեղարեան ոճովն ինչ լիւրջ արդեօք . . . Վթէ կրնաս զազգն իր առջեւ բացուած լուսնիակնութեան վիրապէն ազատել, որ զինքը կու տալ կապառնայ, արգոյ ազգասիրիդ ո՛ղջոյն: Վթէ հողմոյ խաղալիկ եղած անձան աներեւի նըման ինդհ հոսովեական ազգակիցը կրնաս կը կրկին լուծէն ազատել, սիրելի ազգասիրիդ ողջոյն: Վթէ կրնաս նախապաշտանայն մտախուղ վարտանել եւ գիտութեանց լուսատու ջահով ազգը լուսաւորել, ճշմարիտ ազգասիրիդ ո՛ղջոյն: Բայց եթէ ունայն խօսքերով ազգասիրութիւնն ՚ի բաց մերժելով կուզես ճշմարիտ ազգասիրի նման ազգիկ ծառայել, ե՛կ գրկեմ զքեզ, զի «Վայն արժանի է վարձու»: Վերումն կը խնդրեմ, նոր Արեւնախորհուրդ, ձեր քննադատութեան վրայօք այս վոքրիկ քննադատութիւնն ընելուս համար, եւ յայտ հետէ հաստատազոյն սկզբնայն վրայ հիմնեալ քննադատական երկանկազոյն ասպարէզ մը ձեզ կը մաղթեմ: Թէ որ ըզ ձեզ ճանչնարու պատիւն ունենայի, անկիւն մը քաշելով բարեկամարար խրատ կուտայի թէ քննադատելու ասպարէզը մէկ կը ձգելով՝ քննադատուելու ասպարէզն ընտրէիք: Գուցէ այն առնն ձեր սակեղարեան ոճոյն արժէքն ասպարէստ ազգը ճանչնայ ու յարգէ: Մնաս բարեւա:

Հոգի ալ վերապրուեր են : Վեանա- շարժին պատճառաւ բարձր ջրհորներ- լուն ջրերը քաշուեր եւ խմելու ջուր չէ մնացեր : Անակիցները վրաններու ներքեւ վախեր են :

ՀԵՌՈՒՆԴԱՆՈՒՄԻՐԻՐ

Ի նոսրա 7 մայիս

Հասարակաց խորհրդարանին մէջ Քօրքի քաղաքագետ Պ. Մուրիանը (որ բանասիրութեան ազատեալ եր- կու Ֆէնիկեանց տրուած կոչումն մը նախագահած էր) պաշտօնէ ձգելու համար ներկայացուց օրինաց ծրագրի- ընն առաջին անգամ կարգացուցաւ :

Պ. Տարապետի կատար գաւառագր- սեց այս առաջարկութիւնը, բայց Պ. Հարսի եւ ուրիշ պահպանողականը ջատագով կեցան անոր :

Քօրքի զինավաճառաց խանութ- ներէն շատ զէնք գոյցուեցան :

Ինգղիզ Պանքան իր գրասենե- զը 41/2 0/0 հանուց : Ինգղիզ շարժու- պանքային հաշուեկէնը պահետի գրասենեկէն 836,250 լիբայի պատ- րաստ առաւին 400,000 լիբայի նուա- զում մը ցոյց կուտայ :

Մարտի 6 մայիս

Իզգային ժողովը Մահմանադրու- թեան մէջ կրօնից ազատութեան վե- բարեբեալ յօդուածները մեծազոյն մասամբ ընդունեց :

Պարսկերայի մէջ Տօն Քարթլի կուսակցութեան գաւառորութիւն մը գտնուեցաւ : Իրեւան եւ վեց հոգի բանասիրուեցան, որոց մէջ զինուո- րական հրամանատարներ ալ կը գրա- նուին :

Պրքերէ 6 մայիս

Կարդաւ իշխանը կերակի Պրք- րէն պիտի դառնայ իր եղբորը՝ Օ- հէնցօլթրի ի Էրզրումի իշխանին հետ, որ Ռումանիոյ հեծեալ զօրաց գաւազի մը պատուոյ հրամանատար անուանե- յաւ :

Պոնդա 6 մայիս

Ի երկու հուճերն վրայ յայտըր գէշ են : Հեղհաստանի մէջ մեծ ջու- բութիւն մը կը տիրէ :

Ի նոսրա 4 մայիս

Ի որսերուն խորհրդարանին մէջ Ի որս Քարթլիի Վորս Մթրաթի- Փորս Տը Ռէտարթի պատասխանե- լով բառ թէ Օսմանեան եւ Պարս- կական սահմանագրութիւնները նշանակող աշխարհազրական տախտակը միջնորդ տերութեանց ջանիւք որոշուեր է եւ քիչ ժամանակէն պիտի հրատարակուի : Տահկաստանի եւ Պարսկաստանի մէջ համաձայնութիւն մը վրայ այս ինգղոյս վրայ բացուած վեճը խառն յանձնու- ժողովի մը յանձնուեր, բայց մեծա- պէս հաւատալի է որ երկուքն ալ ինգղոյս լուծմանը կը վստահուին :

ՀԵՌՈՒՆԴԱՆՈՒՄԻՐԻՐ

Ի իրաւը 6 մայիս

Բաճաղակ, Մ. Ն. Օ. 42
Մտնաւալ, 6,000 հակ : Գինը կիցան :

Մարտի 6 մայիս

Կովուզ ցորին բուռ 426/422 ֆր. 23,50
Բաճաղակ, հանգարտ Աստանա, 403

« Ղրաստան 400

Ի ռոզակ, Մետաքս, հանգարտ :

Կատարի հուճա Ստաստու 36

Թրիկով 6 մայիս

Բաճաղակ, հանգարտ, առանց զորքի գիներն անփոխան :

ՕՍԿԱՆԵԱՆ ԲՈՒՆՈՒՄԻՐԻՐ

6 մայիս

Ի նոսրա 42/8 1/8—42/4 1/8
Փոխառութիւն 1863/ 66/4 1/2

ԿՈՍՏԱՆԳՆՈՒՊՈԼԻՍ

ԵՆԱԵՍԸ ԱՍՏՈՒՄԻՆԻ

25	«	հինգշաբթի իրկուսն	48	44
26	«	շաբթի առաւօս	47	48
		բացուեցաւ	47	44
		կէս օր գոցուեցաւ	47	44
		» բացուեցաւ	47	44

ԱԶԳԱՅԻՆ

ՅՈՒՆԱՆԵՍ ՊԵՑ ՏՈՏՅԱՆ

Հորեքշաբթի աւուր թերթով համառօտիւ ծանուցինք այս անհաս- ւոր անձին մահն եւ իր ատիճանին ու համբաւոյն արժանի շքով յուզար- կաւորիլը :

Եւս անգամ կուզենք կենսագրա- կան տեղեկութիւն մը տալ հանգու- ցելոյն վրայ, որ իր նշանաւոր գիւրջովը հասարակային եւ առանձնական առա- քինութիւններով, եւ տէրութեան ու աղքին մատուցած ծառայութիւննե- րով պատմութեան մէջ կարեւոր էլ մը բռնելու արժանի եղած է :

Յօհաննէս պէյ, որդի Տատեան Մաքրէլ ամիրայի, ծնած է 1793 ին, այն օրը որ հայրը Մաքրէլի վառօգա- րանին շինութիւնն աւարտած ըլլա- լով, Մուլթան Սէլիմ ինքնակալը պը- տըտելու գացեր էր նորաչէն վառօ- գարանը, եւ իմանալով Մաքրէլ ամի- րային նոյն օրը արու որդի մը ծնած ըլլալը, իր անձնական դանձէն ամա- կան կապեց նորածին երանային :

Մանկութեան եւ պատանեկու- թեան օրերը Յօհաննէս պէյ յուսման եւ կրթութեան նուիրելով, նախ իր հայ- բնի կրօնքն ու լեզուն եւ յետոյ իր ապագայ փիճակին հարկաւոր եղած գիտութիւնները սովորեցաւ, որով ի- րեն ապագայն պատրաստած ժա- մանակ իր կրօնքն ու աղքը սիրելու առաքինութիւններն ալ սրտին մէջ զարգացան :

Իր հասարակային կենաց առգա- րէն սկսաւ Ս. Մուլթան Մահմուտ ինքնակալին օրով, որ ծաղկահասակ Տատեանին արուեստագիտական տա- ղանդն ու յովտղարութիւնը ծանօտելով՝ առաջին անգամ Վէյցօրի թղթաշինու- թեան գործարանին, եւ արքանի նա- ւարանին պէտք եղած բամբակի եւ կտաւի գործարաններուն անօրէն կար- գեց զայն :

1832 ին հայրը վախճանելով, Մ- զապլըյի վառօգարանին անօրէն ան- ւանեցաւ, եւ քիչ ժամանակ ետքը Մուլթան Մահմուտի հրամանաւ Եւ- բոպա գնաց վառօգարանութեան ար- ւեստը կատարելագործելու եւ ու- ըրիշ կարեւոր ճարտարութիւններ սով- րելու :

Եւբոպայէն դառնալուն Յօհան- նէս պէյ առաջին անգամ շողեշարժ մեքենայ բանեցնողն եղաւ : Տաճկաս- տանի մէջ, այլ եւ այլ գործարաններ շինեց տերութեան համար, եւ Քիւ- ջիւք-Չէքմէճէի ծովածոցն առեւտը- րական նաւահանգստի փոխարկելու ծրագրը ներկայացուց Մուլթանին : նմանապէս օգային հեռագիրը հաս- տատեց, որուն խմբագրութիւնը Ֆու- սաս վաշային (այն ժամանակ Ֆուսաս էֆէնաի) յանձնուելով, Յօհաննէս պէյ առաջին անգամ Մուլթանին ներկայացուց հաճկաստանի ազգայ մեծ քաղաքագէտ նախարարը :

Մուլթան Մահմուտ Յօհաննէս պէյի հանձարն ու անձնուէր ծառա- յութիւնները քով կըսելով, ժառան-

գական արածութեան շքանշանով պատուեց զայն, պատիւ մը որ մինչ- ևս այն ժամանակ ուրիշ քրիստոնէի չէր արուած, եւ ուրիշ զանազան արտօ- նութիւններ չնորհեց թէ՛ իրեն եւ թէ՛ Տատեան գերգատանին :

Մուլթան Մաքրէլ-Մէճիա ինքնակալն ալ նոյն համարմամբ եւ վատահութեամբ պատուեց այս ընտիր եւ օգտակար անձը, եւ տէրութեան մէջ արուեստներն ու ճարտարութիւն- ները ծաղկեցնելու գործն անոր յանձ- նելով : Օգտիւն Պուրնուի երկաթի գործարանը, Իզմիտի չուխայի գոր- ծարանը եւ ուրիշ այլ եւ այլ գործա- րաններ շինել ստեալ, որոց մէջ քա- նին մինչեւ ոչսօր կը շարունակեն, եւ իրենց կերտուածներուն պատուա- կանութեամբը Եւբոպայիներէն վար չեն մնար :

Եւս ամեն ճարտարութիւն- ները դուրս հանելու համար Յօհան- նէս պէյ քանի մ'անգամ Եւբոպու ճանապարհորդեց, եւ հան մեծամեծ մարդկանց եւ մինչեւ իսկ թագաւո- լաց հետ անտակցելու եւ աննոցմէ մեծարուելու առիթ եւ պատիւ ու- նեցաւ :

Մուլթան Մաքրէլ-Մէճիա կոչարն իր այս անխնայ եւ հաւատարմով պաշ- տօնատարին կարեւոր ծառայութիւն- ները վարձատրելու համար հրաման ըրաւ որ մեծ շնորհ մը խնդրէ իրմէ (տիլէ պէնտէն նե՛ տիլէբաին) : Յօ- հաննէս պէյ ինքզինը եւ ընտանիքը մուշակով խնդրեց Մուլթանէն որ Ս. Փրիլի հիւանդանոցին հաց եւ միս շնորհէ : Եւ այս կերպիւ սկսաւ այն շնոր հը որմէ ուրիշ հպատակ ազգերն ալ օգուտ քաղեցին, եւ որ այս օրերս Օգոստ Մուլթան Մաքրէլ-Մէճիա կոչարն շնորհիւ բազմապատկե- յաւ :

Եւս իրողութիւնն անխնայի ա- պացոյց մը կրնայ համարուիլ Յօհան- նէս պէյի ազդեակութեամբ :

Իր բարեպաշտութիւնն ու սուլ- նապիւրութիւնն ալ մեծամեծ իշխատա- կներ թողած են ազգիս մէջ : Մաքրի գեղի եկեղեցին եւ դպրոցն իր ծախ- քովը շինած է, նոյնպէս Վառը գա- բուի դպրոցը : Ուրիշ եկեղեցեաց եւ դպրոցներու կառուցման ալ մեծամեծ նպաստներ ըրած է :

Քանի մը կարեւոր մատենագը- րութիւններ եւ ընդհանուր պատմու- թիւն մը տպել տուած է իր ծախքի, նոյնպէս աշխարհաբանական տախտակ- ներն ու երկրագնացը, որք ազգային դպրոցաց մէջ աշխարհագրական ուս- մանքը ծառայելու մեծապէս նպաս- տեցին :

Ս. Կրիլին ժամանակներս հանդու- ցեալը գործէ քաշուած էր, բայց կայ- սերական կառավարութիւնը միշտ ճան- չելով անոր ստղանդն ու հնուութիւնը՝ Վրեհեւան պատերազմին ժամանակ տէրութեան Քարճրագոյն ատենին ան- գամ անուանած էր : քիչ մ'ետքն ալ հասարակաց կրթութեան ժողովին ան- գամ անուանեց զայն :

Իզգային կարեւոր գործոց մէջ ալ Ս. Գուրը վաստ անոր փորձառու խոհանարութեան վրայ, միշտ յառաջ կը կայր զայն, եւ անոր կարծիքն ու խորհուրդը կը յարգէր :

Իր պարապոյ ժամերը գրական դրամամբ կանցուներ, որով քանի մը մատենագրական գործեր ալ թողու- ցած է ազգային պատմութեան վրայ, իր արուեստական աշխատութեանց վրայ, եւ այլն, որոց մէջ անշուշտ խիստ պիտանի տեղեկութիւններ կը գտնուին :

Ինչեալ տարի իր անձնական ախ- բութիւնը դարձնելու համար Ս. Կ- նէնա ուղևորեցաւ, եւ բաւական օ- գուտ տեսաւ : Բայց Ս. Պօլիս դատ- նալէ ետեւ՝ նորէն հուանդութիւնը

զինքը ներքէ սկսաւ : եւ օր քան զօր վիճակը ծանրանալով, վերջապէս ազ- րի 18 ին (աւաղ ուրբաթ) իր մահկա- նայան կիւրեց՝ քրիստոնէական բարի մահուամբ :

Չորս արու որդի կը թողու Յօ- հաննէս պէյ, իր առաքինութեանց եւ համբաւոյն ժառանգ : Բաքրէլ Սերակ էֆէնաի, որ թնդունօմ արանի առաջին պաշտօնատարներէն մէկն է : Գերսէս Կարթուլ էֆէնաի, անգամ Վատութեան խորհրդոյն, Գրիգոր էֆէնաի վառօգարանա Մաք- րիգեղի վառօգարանին :

Յօհաննէս պէյի մահը մեծ պա- րագ մը կը թողու, որ դժուարաւ կըր- նայ լցուիլ : Բայց յուսով ենք որ իր արժանաւոր արեւորդ որդիքն այս մասին ազգն անխնայ ար չտրուին :

Ս. Փրիլի Հիւանդանոցի Պէգեճեան վարժարանին աշակերտներէն քանի չափ տղայք Մաքրիգեղ երթալով հանգուցեալ Տատեան Յօհաննէս պէ- յի յուզարկուորութեան հանգիսին ներկայ գտնուեր են, եւ այս առիւտ երկու տղայք ալ Հիւանդանոցի պա- տըպարեկոյ բերնէն երակատաղտա- կան ճառեր կարդացեր են հանգուցե- լոյն դերեգմանին վրայ, յիշելով անոր ժամանակ ժամանակ հիւանդանոցի ը- րած օգնութիւնները եւ գլխաւորապէս տէրութեան կողմանէ հաց եւ միս կապուելուն սկզբնապատճառ ըլլալը, անդին բարեբարութիւն, որով յիշեալ ազգային մեծ պատապարանին կեան- քին ապահովցած է այս օրուան օրս :

Օրերս Սոյիսային « Երճաբանգ Հայաստանի եւ Քարթլիու Մաս- եաց Եղիշ Եճատուանանոս ստորա- գրութեամբ շատ մը գրուածներ ստա- ցանք ի հրատարակութիւն, բայց առ- բարազարար՝ առանց բացատրութեան ամեն ալ տրոյտիան անխառն ճառա- սանքներ ըլլալուն՝ հրատարակութեան արժանի չգտնուցինք : Պ. Կանակաղբը ինքզինը վարժապետ եւ ամենայն դիտու- թեանց եւ արու ետեւից վերաբերեալ ե- յիտուն ու երկու հատուր զիջքերու հե- ղեակ կանու անէ : Չենք կրնար մեր ցաւը չսոյանել որ ազգային մանկաւ այն դաս- տիարակութիւնն այսպիսի ճիճ ազգաբաժ մերկիմատակերու գաւառարակութեան իր յանձնուի : Որս սկոյ ազգային պրոց- ները քանի մը տարիէ ի վեր ընդ հանրա- պէս դոհացու յիշ վեճակէ հեռի են, նոյն իսկ Կերտիտեան վարժարանն ալ Պոն- սիստարային ալ քին առջև այս տխուր ճակատագրէն ազատ չէ : Սոյիսա- բարեկշտակ Արարպետ Երբեպիսի- պոյի կենդանութեան եւ առաջնորդու- թեան օրով իր օրինաւոր գործոցն ու- ներ որուն այսօր նիւ թահան վառաւօր շէքը միայն մնացած է : Բայց ինչպէս կը լսենք վերջին տեսններս Սիւնհալի անդամ գիտնական Սուքիաս վարդա- պետը հան առաջնորդ կարգուած ըլլալով քաղցր է մեզ յուսուող որ լք ազգայինա- կան եւ ուսումնասիրական ջանքեր Աս- բուպետեան գործը վերադառնալու քարեկար- գելով դարձեալ հոն կը ժողովէ ազգային մանկան, որոց մեծազոյն մարդ ինչպէս կը լսենք վերջին տեսններս Սիւնհալի ճատուներն նման վարժապետներու ձեռքը մնացած են գերազարար :

Եւս տեսակ թիրս սու մ' եւ մնա պարծ վարժապետներ Տաճկաստանի մէջ ալ պահու չեն, եւ այս է պատ- ճառը որ մեր գործըներէն շատն ապար- գիւն եղած են :

Չ) Հայր գումար 1832էն 1832էն գումար 1 ինչպիսիք Կարտ :

